

**Vadovėlio 3-ajai gimnazijos klasei: „M.Jastrzębska, J.Żurawski. Historia III,
Wydawnictwo edukacyjne „Wiking“. Wrocław, 2001“ recenzija**

Vadovėlyje nagrinėjamas laikotarpis nuo Pirmojo pasaulinio karo pradžios iki 2000 m. pabaigos. Labai gausiai iliustruotas, pasitelktos įvairios didaktinės priemonės geresniam žinių įtvirtinimui ir daugiau ar mažiau savarankiškiems samprotavimams.

Apie Lietuvą ir Lenkijos-Lietuvos santykius pateikta informacija 41 pslp. „Vilniaus krašto prijungimas“. („Przylączenie Wileńszczyzny“), kuri yra visiškai objektyvi. Taip pat kaip ir 76 pslp. trumpa informacija apie diplomatių santykių tarp Lenkijos ir Lietuvos užmezgimą 1938 m. kovo mėn.

107 pslp. pažymėta, kad 1939 m. Vokietijos-TSRS sutartis „Dėl sienų ir draugystės“ numatė tada dar nepriklausomos Lietuvos valstybės perdavimą į TSRS įtakos sferą. Tikslai keistai skamba frazė, jog Lietuvos vyriausybė buvo TSRS priversta prisijungti Vilniaus kraštą („rząd litewski został zmuszony przez Moskwę do zajęcia Wileńszczyzny“), nors nurodoma, jog tokia „didžiadvasiška“ dovana turėjo tikslą užmaskuoti Stalino planus prijungti Lietuvą ir kitas Baltijos valstybes prie SSRS. Tačiau terminas „buvo priversta“ visiškai netinka, nes juo tarsi ignoruojamas Nepriklausomos Lietuvos siekimas turėtų Vilnių kaip valstybės sostinę. Beje, jau paminėtame 41 pslp. aiškiai pabrėžta, kad „Vilniaus krašto prijungimo prie Lenkijos niekada Lietuva nepripažino, laikydama Vilnių savo sostine“.

Recenzuojamą vadovėlį lietuvišku požiūriu galima vertinti teigiamai, išskyrus jau nurodytą dviprasmiškumą, kuris, atrodo, visiškai atsitiktinis.

Humanitarinių mokslų daktaras
Vilniaus universiteto docentas
Algis Kasperavičius

2004 05 10

Vadovėlio 3-ajai gimnazijos klasei: „K.Przybyysz, W.J. Jakubowski, M.Włodarczyk. Historia dla gimnazjalistów. Dzieje najnowsze. Oficyna Edukacyjna Krzysztof Pazdro. W-wa, 2002“

r e c e n z i j a

Vadovėlyje nagrinėjamas laikotarpis nuo XIX a. pabaigos iki XX a. paskutiniojo dešimtmečio pradžios. Atskirų temų tekstai gana trumpi, bet informatyvūs su pateikiama papildoma informacija „Smalsuoliams“. Gausu žemėlapių, lentelių, schemų, o ypatingai – gerai parinktų iliustracijų, daugumą kurių ligi šiol neteko matyti kituose vadovėliuose. Žymią vadovėlio teksto dalį užima dokumentiniai šaltiniai, dalis jų mažai žinomi. Pvz., 73 pslp. pateikta ištrauka iš popiežiaus Pijaus VI enciklikos smerkiančios vokiškąjį nacizmą, paskelbtos 1937 metais.

Lietuvai vadovėlyje skirta nedaug vietos, bet visur, kur tik ji minima randame klaidų, kartais nepaaiškinamų. Štai 93 pslp. vos pora sakinių paminėtas gen. L.Želigovskio žygis ir vad. Vidurinės Lietuvos sukūrimas, bet pastebima jog šiaurės Lietuvos (północnej Litwy) klausimas tapo priežastimi ginčo tarp Lenkijos ir Lietuvos, kuris tęsėsi ligi II-ojo pasaulinio karo. 265 pslp, nurodoma, jog vykstant vadinamajai gyventojų repatriacijai po II-ojo pasaulinio karo iš TSRS į Lenkiją vyko lenkai ir žydai, o atvirkštine kryptimi „plaukė upė ukrainiečių, baltarusių ir lietuvių kilmės žmonių“. Tačiau juk tokios „lietuvių upės“ nebuvo ir tai žinoma iš lenkų istorikų darbų. Greta tokias esmines klaidas galima vertinti kaip poligrafijos broką tai, kad 60 pslp. tarp tarpukario Europos diktatūrų paminėtas „Anastas“ Smetona“.

Recenzuojamo vadovėlio lietuvišką tematiką liečiančios klaidos turėtų būti ištaisytos, nes jos tarsi deguto šaukštas medaus statinėje. Tačiau šių klaidų negalima vertinti kaip lietuvių-lenkų konfliktų praeityje šiuolaikinio atspindžio.

Humanitarinių mokslų daktaras ,
Vilniaus universiteto docentas
Algis Kasperavičius

2005 05 10

**Vadovėlio 3-ajai gimnazijos klasei: L.Chmiel, B.Jagiello, A.Syta „Historia“.
Oficyna wydawnicza-poligraficzna „Adamus“. Warszawa, 2002.**

recenzija

Vadovėlyje nagrinėjami įvykiai ir procesai laikotarpio nuo Pirmojo pasaulinio karo (įskaitant jo genezę) iki šių dienų. Paskutiniai minimi įvykiai – 1999 m. NATO agresija prieš Jugoslaviją ir 2001 m. rinkimai Lenkijoje, kuriuose visišką pralaimėjimą patyrė partijos, siejamos su „Solidarumo“ judėjimu. Gerai parinkti šaltiniai, nors vadovėlio tekstas jais neperkrautas, gausu puikios kokybės iliustracijų ir tokių pat žemėlapių. Klausimai ir išsimintini teiginiai išdėstyti vadovėlio skyrių pabaigoje, o kiekvieno paragrafo pradžioje pateikiama po du klausimus, skatinančius prisiminti reikalingas žinias iš ankstesnių skyrių (pytania wprowadzające).

Galima būtų, žinoma, paminėti daugiau viso vadovėlio teigiamų bruožų, nurodyti ir tai, ko jame trūksta arba aptarta pernelyg lakoniškai, bet tenka apsiriboti lietuviška tematika. Jos šiame vadovėlyje, lyginant su kitais pastarųjų metų tokio tipo leidiniais, randame daugiausia. Tad lietuvišką tematiką aptarsime ir pabandysime įvertinti.

58 pslp. poskyryje „Ginčas su Lietuva dėl Vilniaus“ („Spór o Wilno z Litwą“) teiginiai gana ambivalentiški. Rašoma, kad 1918 m. lietuviai su Vokietijos parama paskelbė Lietuvos Respubliką, kuri tada buvo visiškai priklausoma nuo Vokietijos. Čia reikėtų paaiškinti, jog iki Vokietijos pralaimėjimo Pirmajame pasauliniame kare, t.y. ligi 1918 m. lapkričio pradžios, kitaip ir negalėjo būti, panaši padėtis egzistavo taip pat Lenkijoje. Nurodyta, jog lietuviai Vilnių laikė savo istorine sostine („uważali za swojĄ historyczna stolicę), o lenkai tvirtino, kad miestas apgyventas daugiausia lenkų ir būdamas lenkiškos kultūros centru su ilgaamžėmis tradicijomis, turi priklausyti Lenkijai.. Tačiau keistai atrodo teiginys, jog lietuvių Vilniuje tada gyveno tik beveik 1% („Litwinów było wówczas w Wilnie około 1%“), nors paprastai lenkų autorių pateikiamas lietuvių skaičius būdavo 2% arba 2,2%. Apie gen. L.Żeligowskio įvykdytą 1920 m. spalio mėn. Vilniaus užėmimą pateikiama objektyvi informacija, tik neaišku koks seimas nutarė įjungti vad. Vidurio Lieuvą į Lenkijos sudėtį: „włączenie do Polski uchwalil Sejm w 1922 roku. Inkorporaciję potwierdzil Sejm Ustanodawczy“. 59 pslp.: pateikiamas klausimas: „Pagalvok kaip paveikė Lenkijos-Lietuvos santykius lenkų įvykdytas Vilniaus užėmimas?“ 111 pslp. minimi lietuviai, kaip tautinė Lenkijos mažuma (0,2% visų jos gyventojų) ir katalikai, taip pat kaip lenkai, 112 pslp. nurodoma, kad lietuviai siekė susijungti su Nepriklausoma Lietuva („zjednoczenia z państwem macierzystem“).

135 pslp. poskyryje „Santykiai su kitais kaimynais“ trejais sakiniais apibūdinami specifiniai santykiai su Lietuva, minint ir 1938 m. lūžį. Pažymėta, jog tai buvo pasekmė Lenkijos spaudimo („pod wyraźnym naciskiem polskim, popartym demonstracyjną koncentracją oddziałów Wojska Polskiego na granicy polsko-litewskiej“). 156 pslp. objektyviai nors tik dviem sakiniais paminėtas Klaipėdos atėmimas iš Lietuvos.

179 pslp. poskyryje „Tarybų Sąjungos „taikūs pasiekimai“ trumpai aptariama ir Lietuvos, Latvijos bei Estijos okupacija ir inkorporacija 1940 vasarą, tik nelabai vykęs teiginys: „w nowo zaistniałych warunkach doszły do głosu sily lewicowe kierowane z Moskwy“. 206 pslp. pateikiama neutrali informacija apie tai, kad Tarybų Sąjunga 1939 m. spalio 10 d. Vilniaus krašto (Wileńszczyzny) pasienio ruožą atidavė Lietuvai. Čia jau nėra mums nepriimtinių teiginių „jog Lietuva „okupavo Vilnių“ ir panašiai.

Visumoje L.Chmiel, B.Jagiello ir A.Syta vadovėlyje Lietuvai skirta pakankamai vietos, nors kai kurie teiginiai kelia abejonių, jie galėtų būti formuluoti kitaip ir tiksliau.

Humanitarinių mokslų daktaras
Vilniaus Universiteto docentas
Algis Kasperavičius

2004 05 10

**Vadovėlio 3-ajai gimnazijos klasei „ M.Sobaś, G.Szymanowski. Historia ludzi. Od traktatu
wersalskiego do okrąglego stolu. Kraków, 2002, Wyd. „Znak“ „**

r e c e n z i j a

Šis vadovėlis nėra kuo nors ypatingai išsiskiriantis, bet jame daugiau pateikiama autorinio teksto, šaltinių, iliustracijų apie kasdieninį visuomenės gyvenimą, XX a. kultūros, taip pat masinės, sklaidą ir jos dabartines apraiškas. Žinoma neužmiršta politinė bei ekonominė istorija, tik daugiausia aptariami svarbiausi įvykiai bei procesai. Matyt ši aplinkybė lėmė, jog lietuviai minimi tik 2 kartus. 52 pslp. pažymėta, jog 1918 m. „lietuvių , baltarusių, ukrainiečių tarpe jau vyravo siekimas turėti savas valstybes“, o 62 pslp. patalpintame II Žečpospolitos tautinių mažumų žemėlapyje pažymėtas ir lietuvių apgyvendintas plotas aplink Švenčionis ir Varėną. Turbūt tai, kad tiek mažai skirta vietoos lietuviams, visai neminint nei Nepriklausomos Lietuvos, nei jos konflikto su Lenkija nėra vadovėlio privalumas, bet gal šiuo atveju galioja principas: arba gerai arba (beveik) nieko.

Humanitarinių mokslų daktaras

Vilniaus Universiteto docentas

Algis Kasperavičius

2004 05 10

Vadovėlio gimnazijoms „H.Tomalska. Historia. Polska i swiat w XX wieku.

Warszawa, 2001, Wyd. „JUKA“.

r e c e n z i j a

Šis vienos autorės vadovėlis, nagrinėjantis laikmetį nuo Pirmojo pasaulinio karo pradžios iki 2001 m. pabaigos, yra labiau tradicinės struktūros. Jame gausu lentelių, iliustracijų, žemėlapių, bet dėstyme neginčijamai vyrauja autorinis tekstas, nors jį paįvairina gerai parinkti dokumentiniai šaltiniai. Tačiau jų proporcingai nėra daug.

Lietuva ir jos santykiai su Lenkija minimi neutraliai, galima sakyti objektyviai. 64 pslp. rašoma apie Vilniaus užėmimą, įvykdytą „maištaujančio“ generolo Želigovskio (beje nurodyta 1920 m. spalio 6 d., tačiau tai, manau, korektūros klaida), vad. Vidurinę Lietuvą ir jos seimą, 1922 m. nusprendusi prisijungti prie Lenkijos. Nurodyta, jog Lietuvos vyriausybė to sprendimo nepripažino.

69 pslp. patalpintame žemėlapyje „Lenkijos tautybės pagal 1931 m. surašymo duomenis“, Vilniaus vaivadijos skritulinėje diagramoje pažymėti ir lietuviai. Kitas dalykas, kad to surašymo duomenimis lietuvių skaičius buvo gerokai sumažintas.

94-95 pslp. poskyris pavadintas „Konfliktas su Lietuva ir Zaolzės problema“ objektyviai nušviesti Lenkijos-Lietuvos ginčas dėl Vilniaus ir diplomatinių santykių tarp abiejų kaimyninių valstybių užmezgimo 1938 m. aplinkybės.

118 pslp. užfiksuotas Baltijos valstybių likimas 1940 m. vasarą, nors tik dviem sakiniais, o 1990 m. įvykių pasaulyje kontekste paminėta ir Lietuva (182 pslp.).

Apibendrinant galima pasakyti, jog H.Tomalskos vadovėlį lietuvišku požiūriu galima vienareikšmiškai vertinti teigiamai.

Humanitarinių mokslų daktaras

Vilniaus universiteto docentas

Algis Kasperavičius

2004 05 10